

DİVAN ŞİİRİNDE CEMRE VE BOSNALI SABİT'İN CEMREVIYYE'Sİ

Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ERKAL*

ÖZ: İnsanoğlu tabiatta yaşayan bir varlık olarak, şüphesiz yakın çevresi ve çevresindeki tabiat olaylarıyla ilgilenmiş, çoğu zaman da bunların etkisinde kalmış ve bunu çeşitli yollarla tasvir etme yoluna gitmiştir. Divanlarda yer alan manzumelerin önemli bir kısmının rediflerinde tabiata ait unsurların yer alması, divan şiirinin tabiata ve çevreye verdiği önemin işaretidir. Divan şairleri tabiat ve zaman ile ilgili olay ve unsurları özellikle kasidelerin giriş (teşbip) bölümlerinde işlemeyi bir gelenek haline getirmiştir. Bu unsurlardan biri de cemredir. Cemre, divan şiirinde az yer verilen bir kavramdır. Bunun sebepleri arasında bahar ve nevruz gibi iki önemli olayın arasında kalması olarak gösterilebilir.

17. yüzyılda yaşayan ve mahalli üslubun önemli şairlerinden biri olan Bosnalı Sabit'in yazmış olduğu 'cemreviyye' türünün şu ana kadar tespit edilmiş tek örneği olmasından dolayı Divan şiirinde ayrı bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada cemre ve cemreviyye kavramlarının anlamları ve Türk kültüründeki yeri üzerine durulmuş ardından 'cemre'nin divan şiirindeki kullanım alanları incelenmiştir. Son olarak da Bosnalı Sabit'in Cemreviye isimli kasidesinin 'cemre' ilgili beyitleri şerh edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, Bosnalı Alaaddin Sabit, Cemre, Cemreviyye

Cemre in the Divan Poetry and Bosnianian Sâbit's Cemreviyye

ABSTRACT: Mankind in nature as a living being, of course, and the surrounding neighborhoods have been interested in natural phenomena, most of the time they have been under the influence and it has been attempted to portray a variety of ways. An important part of the

* Artvin Çoruh Üni. Fen Edeb. Fak. Türk Dili ve Edb. Böl., abdulcadirerkal@gmail.com

poem in the Divan of the elements of nature in redif to take place, the nature of Divan poetry and is a sign of the importance given to the environment. The Divan poets, nature and the elements of time and events related to treatment, especially in the introductory part of the kaside has become a tradition. One of these concepts is Cemre. Cemre in the Divan poetry is a concept that, at least given the location. Among the reasons for this spring and newruz shown as having two major events between.

One of the most important local writer is Bosnian Sabit whose cemreviyye has been the only example of its nature in the 17th century Divan poetry. Since then ther has been no any other example of the nature of the Cemreviyye and therefore it has been referred tp as a unique piece of Divan poetry.

In this study, the meaning of cemre and cemreviyye and will be dwelt on with specific reference to Divan poetry. Finally, Bosnian Sabit's Cemreviyye kaside has been annotated with the relevant verses.

Key Words: Divan Poetry, Bosnian Sabit, Cemre, Cemreviyye

GİRİŞ

Doğanın yenilenmesi, insanlar tarafından çeşitli uygulamalarla taklit edilir. Bu, bir bakıma doğanın taklidiyle bireysel ve toplumsal yaşam için fayda sağlama çabasıdır. Anadolu'da ve Türk dünyasında, bu türden pek çok uygulama bulunmaktadır. Pek çok kültürde yaratılış ve yenilenme mitlerinin asıl dinamikleri olan, "ateş, su, toprak ve rüzgâr", Nevruz türünden pek çok bahar kutlamasının da temelini meydana getirmektedir. Ancak bu doğal yenilenme, insanoğlu tarafından en açık ve etkin bir şekilde toprakta gözlenmektedir. Gerçekte topraktaki yenilenme, diğer dinamiklerdeki yenilenmenin, değişimin, dönüşümün eseridir. Ancak insanoğlu, yenilenmenin son aşamasını oluşturan topraktaki yenilenme (yeşerme, göğürme) sayesinde bolluk ve bereketin ortaya çıktığına inanır. Asıl olan sonuçtur, diğer dinamiklerdeki yenilenmenin de içinde olduğu süreç değildir. Burada Anadolu'daki "Cemrelerin Düşmesi" pratiğinde bu dönüşümün süreç olarak algılandığını belirtmekte yarar vardır. Önce havaya, sonra su ve toprağa düşen cemreler, doğadaki dönüşümün bütüncül olarak algılandığının kanıtıdır (Özdemir 2006: 20).

İlkbahar başlangıcında yedişer gün arayla önce havada sonra su ve toprakta oluştuğu sanılan sıcaklık artışı olarak bildiğimiz cemre, Arap dilinde "kor durumunda ateş, ateş koru, ateş haline gelmiş kömür ve çakıl taşı" (Yolcu 1996: 292; Akkuş 2006: 41) gibi anlamlara gelir. Çokluğu

olan “cemerât/cemrât” dinî bir terim olup Müslümanların hac töreninde Mina Vadisi'nde kurban bayramı gününde hacıların sembolik olarak şeytanı taşlamak için çevreden topladıkları küçük çakıl taşları ve bu taşların üç ayrı atılma yeri anlamındadır. Bu yerlere taş atılması işine de *remy-i cimâr* denir. Cemrelerden Mina-Mekke yönündeki ilkine küçük veya birinci cemre (*el-cemretü's-suğrâ, el-cemretü'l-ûlâ*), ikincisine orta cemre (*el-cemretü'l-vüstâ*), üçüncüsüne de büyük cemre veya Akabe cemresi (*el-cemretü'l-kübrâ, cemretü'l-Akabe*) adı verilir. Birinci cemre ile orta cemre arasında 156,40 m. orta cemre ile Akabe cemresi arasında 116,77 m. mesafe bulunmaktadır (Aras 1993: 340).

Eskiler 365 günlük yılı ‘Kasım’ ve ‘Hızır’ günleri olarak ikiye ayırmışlardı. Kasım 179, Hızır ise 186 gündü. Yılın Kasım kısmı, yani kış devresi 8 Kasımda başlar, 6 Mayıs'a kadar sürerdi. 6 Mayıs'ta da Hıdırellez ile birlikte yaz devresi, Hızır günleri başlardı. Kasım ayına kasım denmesi oldukça yenidir. 1945 yılında ilgili kanun yürürlüğe girene kadar, Kasım ayına ‘teşrinisani’ denilirdi. Kasım adı Arapça ‘bölen’ anlamındadır. Yılı böldüğü için bu ad verilmiş olabilir (Akkuş 2006: 42).

Kasımın kırk altısında, kırk gün anlamına gelen ‘erbain’, seksen altısında da elli gün anlamına gelen ‘hamsin’ başlar, böylece kışın en soğuk zamanları olan doksan günlük süre geçmiş olurdu. Kasım günlerinin ortasını geçip yüz gün arkada kalınca halk arasında zorlu kış günlerini arkada bırakmanın bir ifadesi olarak ‘*geldik yüze, çıktık düze*’ denilirdi (Ekinci 2014).

Kasımın yüz beşinde (19-20 Şubat) birinci cemrenin (*cemre-i ûlâ*) havaya (*fi'l-hava*), yüz on ikisinde (26-27 Şubat) ikinci cemrenin (*cemre-i sâniye*) suya (*fi'l-mâ*), yüz on dokuzunda da (5-6 Mart) üçüncü cemrenin (*cemre-i sâlise*) toprağa (*fi't-turâb*) düştüğüne ve yedi günlük aralıklarla buraları ısıttıklarına inanılırdı. Biruni'ye göre, sıcaklığın yeryüzünün karnından yukarı doğru yükseldiği belli günler olmasından dolayı cemre denilmiştir. Yine bir başka tespitine göre, güneş kütesinden yayılan sıcak havanın soğuk havayla yer değişmesidir (El-Biruni 2011: 253).

Astronomlara göre cemre, üç yıldızdır. Bunlara kırmızıya yakın görüntüleri sebebiyle cemre de denir. Birincisi tarf yıldızlarından *re'sü'l-hayye*, ikincisi hen'a yıldızlarından *zirâü's-Şamî*, üçüncüsü cebhe yıldızlarından *kalbü'l-esed* adındaki yıldızdır (Ekinci 2014).

Cemrelerin düşüş sıralamasında önce hava ısınıyormuş gibi görünse de hava doğrudan güneş ışınları ile ısınmaz. Meteorolojik olarak ısınma sıralaması toprak - hava- su şeklindedir.

Cemre Anadolu'nun bazı bölgelerinde '*Cemile*', '*Cemile kadın*' olarak telaffuz edilir. Azerbaycan Türklerinin yaratılışla ilgili eski inançlarından kaynaklanan ve Nevruz Bayramından önce, yılın son Çarşamba gününde yapılan "boz ayın dört çarşambası", uygulamasını ifade eden "*Cemle*" sözcüğü de "*Cemre*" ile aynı kelimedir (Durbilmez 2008: 344). Halk düşüncesine göre her cemrenin düşüşüyle birlikte hava, su ve toprak ısınmaktadır. Yine halk arasındaki inanışa göre "uzun bacaklı cemre yağmurları" yağmazsa o yıl bereket olmaz. Tokat bölgesi efsanesinde cemre gökte yaşayan yiğit bir delikanlı olarak geçer. Bu delikanlı uzaktan gördüğü dünyayı merak etmiş; önce havaya düşmüş, sonra toprak ananın kızlarından birine âşık olmuş. Bunun üzerine delikanlı suya düşmüş, orada yıkanıp temizlendikten sonra toprağa düşüp sevgilisine kavuşmuş (Boyras 2006: 226). Erzurum yöresinde ise cemrenin havaların ısınmasıyla ortaya çıkan bir sinek olduğu düşünülmektedir (Boyras 2006: 226). Başta Akdeniz Bölgesi olmak üzere bazı bölgelerimizde cemreler "döl alma" mevsimi olarak bilinir. Kısacası ikinci ve göçebe kültüründe cemreler ve onun devamı diyebileceğimiz Nevruz'un ayrı bir yeri vardır.

Tatar ve Nogay mitolojisinde ilkbaharda görünüp titreşen ışık saçarak gökyüzüne yükselen ve adına *İmere/İmre* denilen bir yer ruhu (Beydili 2005: 262) mitolojik mit vardır. Buna Cemre cini de denmektedir (Karakurt 2011: 413). İmre, ışıklar saçarak göğe yükselir, sonra buzların üstüne düşerek onları eritir. Oradan de yere iner. Daha sonra ısınmış topraktan buhar yükselir. Ekin işlerine bundan sonra başlanılır ve hayvanlar bundan sonra otlağa çıkartılır (Beydili 2005: 262). Kumuk Türkçesinde 'nem, buhar' gibi anlamlara gelen *Zemre* ile Bulgarlardaki *Zemire* İmer kelimesi etimolojik olarak doğrudan bağlantılıdır. Bu kavramın başka versiyonları da Anlaut, Kıpçak ve Nogay dillerinde görülmektedir (Beydilli 2005: 262). Bazı araştırmacılar da bu temele dayanarak aynı sözcüğü Oğuz Türkçesinde "*kırağı, sis*" (Atalay 1985: 54) anlamına gelen *emir/amur* ile karşılaştırmışlardır. İmre kelimesi, "dost, sevgili ve âşık (Clason 1972: 299), ve sıcak (Atalay 1985: 101)" anlamlarında kullanılan *amrak/emre*' ile kök olarak doğrudan bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Çünkü tasavvuftaki kor ve ateş kavramlarının mecazî anlamları vardır. Temizlenmeyi ve yeniden doğuşu temsil eden ateş, aşk kavramının yakıcılığıyla da yakından ilgilidir (Karakurt 2011: 413).

Beydili, cemre kelimesinin doğrudan imer/imere'den geldiğini ve Arapça'daki 'cemre' ile yakından bir ilgisinin olmadığını söyler (Beydili 2005: 262). Ancak Arap kültürüne baktığımız zaman, Türk kültüründeki cemre düşmesi inancının bir farklı şekilde Araplarda da olduğunu görebiliriz. Dursun Ayan'ın belirttiğine göre, göçebe Arap kabileler kışın bütün çadırları birleştirir, hayvanları ve kendilerini bu büyük çadırda tutarlarmış ve üç ayrı bölümde ateş yakarlarmış. İlk cemrede düştüğünde "sakatel cemretu'l-ûla" deyip büyükbaş hayvanları ısıtan ateşi, ikinci cemrede "sakatel cemretü's-sâniyye" deyip küçükbaş hayvanları, en sonda "sakatel cemretü's-selâse" deyip insanları ısıtan ateşi söndürüp oradan göçerlermiş (Ayan 2007: 231).

Divan Şiirinde Cemre

Divan şairleri tabiat ve çevre ile ilgili unsurları birçok değişik benzetmeye konu ederken, bazen gördüklerinin yanında görmek istedikleri çevreyi de ifade etmişlerdir. Divan şiirinde zaman-tabiat unsurları içinde konu edilen mevsimler, hem bir doğa olayı, zaman dilimi, hem de toplumun sosyal yapısı ve yaşam şartları doğrultusunda yansıtılmıştır. Bu bakımdan, o dönem insanların tabiata bakışı, mevsimlerde yaptıkları işler, bayramlar, düğünler ve çekilen sıkıntılar ifade edilmiş; memnuniyetler ve şikâyetler devlet büyüklerine sanatsal bir ifadeyle sunulmuştur.

Divanlarda yer alan manzumelerin önemli bir kısmının rediflerinde tabiata ait unsurların yer alması, divan şiirinin tabiata ve çevreye verdiği önemin işaretidir. Hemen her divanda 'mehtâb', 'güneş', 'gül', 'sünbül', 'lale', 'nergis' vb. redifli şiirlere fazlasıyla rastlamak mümkündür.

Klasik Türk edebiyatında şiirler türlerine göre sınıflandırılırken, içeriğe göre sınıflandırılmaktadır. Eserin mısra seviyesinden başlayarak bağımsız eser seviyesine ulaşıncaya kadar edebi türlerin gelişimi ortaya konulmaktadır (Akkuş 2006: 18). Buna göre kasidelerin nesib bölümünde ele alınan konu, kasidenin türünü de belirlemektedir. Gazel ve diğer nazım şekilleri de mısra/beyit düzeyine inilerek, içeriği bakımından ait olduğu türle ilişkilendirilebilmektedir (Akkuş 2006: 19).

Divan şiirinde cemreyi konu alan şiirler Cemreviye olarak adlandırılır (Akkuş 2006: 41). Cemreviye türünde yazılan şiir oldukça azdır. Diğer mevsim ve tabiat unsurlarına göre daha az yer verilen Cemreviye, şairlerce rağbet görmemiştir. Cemre bahar mevsimini müjdeleyici bir fonksiyona sahiptir. Halk inanışları arasında yer alan soyut bir kavram olmasının yanında takvimsel bir olgudur. Bu sebeplerin yanında divan şairleri, bahar ile ilgili tasvirleri ve mefhumları Bahariyye

ve Nevruziyelerde geniş olarak yer verdiklerinden dolayı, cemrenin bu iki türün arasında kullanım alanı daralmıştır.

Kaside nazım şekliyle yazılmış, Bosnalı Sâbit'in Cemreviyye'sinin dışında başka bir örneğine rastlanılmamıştır. Bunun dışında Fitnat Hanım'ın gazel nazım şekliyle yazmış olduğu lugaz (bilmece) Cemreviyye örneği olarak kabul edilebilir. Fitnat Hanım bu şiirinde cemrenin havaya, suya ve toprağa düşmesini bir bilmece şeklinde sormuştur. Metin şöyledir:

Ol nedür kim üç birâder her zaman
Birbiri ardınca olmuşdur revân

Yılda bir kerre gelirler âleme
Makdemiyle kesb-i feyz eyler cihân

Kimseler görmüş değildir yüzlerin
İsmi vardur cismi ammâ ki nihân

Birisi oldı hevâya münkalib
Birisi âb içre tutdı âşiyân

Gördi bulmuş her birisi yerlerin
Biri dahi eyledi hâki mekân

Serleri üç pâlari beş anların
Kıl tefekkür eyledim anı beyân (Fitnat Hanım 1286: 28)

Birtakım tabiat olaylarından hareketle gelecekte haber veren sistematik ve bu sistematığın yazılı olduğu metinler olan '*melheme*' türü eserlerde (Boyras 2006: 3) bir doğa olayı olarak cemreden de bahsedilir. Bu eserlerden biri olan Yazıcı Salih'in '*Kitabü's-Şemsiyye*' isimli manzum eserinde 'Bâbu'l- Hamisü eş-Şubat' başlığı altında cemrenin doğadaki fonksiyonu ele alınır. Buna göre ayın yedisi, ondördü ve yirmi birinde birer hafta arayla ve sırasıyla havaya, toprağa ve suya cemre düşer. Cemre, güneşin sıcaklığının bu üç şeye sinmesidir. Güneş zemherinin zehrini alır, soğuğun şiddetini azaltır. Cemrenin düşmesi demek, güneşin suyun buharını, havanın şiddetini ve toprağın buğusunu alması demektir. Cemre düştükten sonra toprağın donu çözülür, bitkiler kök salmaya başlar:

Son kış ayıdır bu hayru'l-beşer
Yidi gününde yire *cemre* düşer

Çünkü her pinhâna vak'dür 'ulun
Bulşur cemre havâ on dördi gün

Gâfil olman her ayun yevmin sayun
Çün yigirmincisi ola bu ayun

Yirün altundan uvacuk canavar
Üstine çıkmak diler ki bahtı-ver

Hem berâgıs leşkeri ister kıyâm
Vâcib oldı katli pes hükmü'l-esâm

İşbu ayun ger yigirmi bir günü
Sulara *cemre* düşer gey bil bunı

Cemre didügi nedür sâhib-hüner
Güneş ıssısı bu üç şey'e siner

Zemherîrün ağusın alur güneş
Götrülür tumlu kamu-i mâh-veş

Su bahârı vü havânun şiddeti
Hem yirün buğı riyâhun müddeti

Götrülür bunlar tamâm sâfi kalur
Da'vi mahv olur hemân lâfı kalur

Cemre düşdi didügi her bilgenün
İşbu üç nesnedür ilmi anun

Ba'd-ı cemre açılır yir tamarı
Cümle gök tutar ot ekin her biri

Şeşilür tonı yirün azm-ı südür
Zemherîr hışmı gider mislü'l-cugûr (1504-1515) (Terzi
1994: 209)

İbrahim Cevrî, mesnevi nazım şekliyle yazmış olduğu '*Melhame-i Cevrî*' isimli eserinin 'Der-Beyân-ı Ahkâm-ı Mâh-ı Şubat' başlıklı bölümünün 1184-1203. beyitleri arasında cemre olayına yer verir.

Hem yedincide *cemre-i ûlâ*
Ola meşşâtâ-ı izâr-ı hevâ

Tokuzuncısı sa'd-ı ekberdür
On birincide kâr ebterdür

Hem bu gün emr-i Hakkile eyler
Yûnus-ı mihr batn-ı hûtı makar

Hem olur şübhesiz budur âdet
Gündür on bir gice on uç sa'ât

Hem bugün şekl-i tarfe nihân
Bel' ide çehresin felekde ayân

On üçüncide bâd-ı kible eser
Hem olur kuvvet-i şitâ bî-fer

Hem bu gün feyz-i kudret-i Bârî
Reg-i eşcâra âb ider cârî

Her şukûfe bu gün demîde olur
Meclis-i hâkden remîde olur

İRse on dördi böyle bil ânı
Ki düşer hâke *cemre-i sâni*

Hem yigirmide eyleyüp harekât
Hâkden baş gösterir haşerât

Hem yigirmi birinde ide ayân
Cemre-i sâlis âbdan lem'ân

Cemrenün nidigün sorarsan eger
 Hukemâdan bu gûne irdi haber

Germi-i âfitâb-ı rûşen-ter
 Evvelâ zemherîre eyler eser

İrişir şiddet-i hevâya sükûn
 Görinür rûy-ı kâr-ı diger gûn

Ba'dehu tâb-ı mihr-i âlem-tâb
 Olur âteş-firûz-ı sîne-i âb

Def' olur serdî-i buhâr-ı miyâh
 Böyledür muktezâ-yı hükm-i İlâh

Ba'dehu nûr-ı âfitâb eyler
 Dil-i yah-beste-i zemîne eser

İrişür âh-ı sûz-nâk-sıfat
 Nefs-i serd-i hâke germiyyet

Feyz irişüp Hakîm-i Kâdirden
 Zehr-i eczâ gider anâsırdan

Böyledür asl-ı hikmet-ı *cemrât*
 Gör bu da'vâyı dehr ider isbât (Boyras 2006: 344)

Nev'izâde Atâyi, "*Sohbetü'l-Ebkâr*" isimli mesnevisinin bahar mevsimini tasvir ettiği sebab-i te'lif bölümünün 350-353. beyitleri arasında cemreye yer verirken, cemrenin baharın müjdeleyicisi olduğunu, cemrenin düşmesiyle beraber çimenlerin tazelendiğini, suların coştüğünü söyler:

*Cemreler düşdi çemen tâze vü ter
Lâle pîrâhenine saldı serer*

Goncalar gerçi ki handân oldu
Bülbülün gönli perişân oldu

Safvet-i tab'ı kılan sermâye
Cûy-veş akdı hemân sahraya

Gül tonanması idip fasl-ı bahar
Okudu gülşene ezhârî hezâr (Yelten 1999: 20)

Nedim aynı anlam etrafında cemrenin düşmesi, gülistana gelecek olan bahar mevsimimin habercisi olduğunu söyler:

*Cemreler her sene tâ biribirinin ardınca
Nevbâhar erdiği müjdeyle gülistâna gelir (K 16/44)*
(Macit 1997: 63)

Cemre, havaya suya ve toprağa düşünce kış şiddetinin gücü kırılır iktidarını yavaş yavaş kaybetmeye başlar. Bunun farkına varan nebatata bir cesaret gelir ve saklandıkları yerden çıkmaya başlarlar. Cemreyle beraber içlerindeki kış korkusu da kalkmıştır:

*Tehâşi itmeyüp berd ü şitâdan enf ü haşmetle
O günde cemreler geldi cesâret eyledi sünbül (Nâzir K 9/4)*
(Şengün 2006: 359)

Doğaya cemrenin düşmesi, baharla beraber bolluk ve bereketin de geleceğinin işaretidir:

*Akîb-i cemrede her s-i meymûn-fâl dindikçe
Cihâna feyzi nevrûzun yeter pertev-nisâr oldu (Şeref Hanım 1284: 106)*

Bazı yıllar kış mevsiminin uzun sürmesi ve baharın geç gelmesi olayı tabiattaki canlıları huzursuz eder. Umutların yerini hüznün ve inleme alır. Cemrenin bu zamanlarda gücünün soğuğa geçiremediğine hükmedilir. Günü geldiğinde düşmesi beklenen cemrenin yerine buz parçaları düşmekte, bu da bağı ve bağdaki bütün kuşların içini sızlatmaktadır:

Yah-pâreler düşürdi felek cemre yerine

Bâğun görüldi nağme-i zâğ hezârı bir (Atâyi K 8/5)
(Tulum 1977)

Şeyh Galib, İstanbul'un Kâğıthane semtinde bahar mevsimi gelmesine rağmen, karın hâla erimemesini, kış soğuğunun devam etmesini; kışın cemreye olan üstünlüğünden kaynaklandığını, soğuğuyla cemrenin ateşini söndürerek külünü meydana savurduğu şeklinde ifade eder:

Etdi bu şitâ *cemreleri* dîvâne
Söndürdü külün savurdu hep meydâna

Hakkâ ki bahâra nisbeten eyledi berf
Zîr ü zeber-i zemîni Kâğıdhâne (Rb 53) (Okçu 2011:
611)

Gâlib, *Hüsn ü Aşk* mesnevisinde bahar mevsiminin geç gelmesi ile ilgili olarak yine cemreyi sorumlu tutarken, bir cin olarak kişileştirir. Gâlib'in cemreyi cine benzetmesi, yukarıda bahsettiğimiz Türk kültüründeki '*imer/imere*' ile de yakından alakalıdır.

Lağzişden edip meger taharrîf
Gelmezdi kenâr-ı havza perrîf

Cemre eger olmasaydı lağzân
Düşmezdi zemîne tâ hazîrân (Hüsn ü Aşk 1356-1357)
(Ece 2012: 579)

Peri, cinlerin güzel ve alımlı kadın cinsine verilen addır. Perilerin su kenarları, çeşme, pınar, hamam gibi yerlerde yaşamayı sevdiklerine inanılır. Ama kayıp suya düşmek korkusuyla da fazla yaklaşamazlar. Cemre bir ara yaklaşıyor ve ayağı kayarak suya düşüyor ve suyu ısındırıyor. Böylece de haziran ayı, yani yaz mevsimi geliyor.

Cemre, bir doğa olayı anlamının dışında Divan şiirinde benzetme unsuru olarak da yer almıştır. Karamanlı Aynî, aşağıdaki beyitte, sevilinin yüzünün parlaklığı ve sıcaklığı ile cemre arasında bir bağlantı kurar:

Hemîşe tâb-ı ruhunla bahâra cemre düşer
Virür harâreti belki nehâra cemre düşer (G 182/1)
(Mermer 1997: 437)

Şeyhülislam Yahya da sevgilinin yüzünün aksinin gözüne düşmesi ile beraber gönlüne düşen aşk ateşini, cemrenin suya düşmesi ve suyun hararetlenmesi ile bir tutar:

Gözime ‘aks-i ruhun düşmek ile yanmada gönlüm
Hevâ-yı dil katı germ oldu cemre âba düşelden (G
283/2) (Ertem 1995: 166)

Bilindiği üzere, Divan şiirinde sevgili âşığa karşı ilgisiz ve kayıtsızdır. Âşığın sevgiliyi güler yüzünü, sıcak bakışını bir kez görebilmek arzusuyla yapmayacağı şey yoktur. Ama sevgiliden bu hamle asla gelmez. Nev’i, sevgilinin âşığa olan ilgisizliği ve soğukluğunu ifade etmeye çalışırken, cemre-soğuk ilişkisinininden faydalanmıştır. Buna göre sevgilinin yüzündeki kış gibi sert ve soğukluğu eritmek için düşmeyen cemre kalmamıştır. Şair daha da ileri giderek bu soğukluğu Hz. İbrahim için yakılan ateşin bile gideremeyeceğini telmih yoluyla anlatır:

Bir cemre düşmedük dahi ‘unsur mı var dakı
Nâr-ı Halîl olursa ısıtmaz ten-i nigâr (K 26/5) (Tulum
1977)

Kalplerdeki soğukluğun yüzlere yansması şeklinde tasavvur edilen, bu insani karakter özelliği Divan şiirinin temel mazmunlarından olan rind-zahid çekişmesinde görülür.

Divan şiiri geleneğinde rind bir gönül adamını (eh-i hâl), zâhid (müfti, sofı, şeyh) ise akıl adamını (ehl-i kal) temsil eder. Zahid, katı kuralcıdır ve her şeyi akla ve mantığa dayandırır. Aklın uygun görmediği hiçbir şeyi kabul etmez. Rind ise aklın idrak etmek ve ispat kabul etmek gibi bazı yerlerde yetersiz kaldığını burada ise kalp gözünün devreye girdiğini söyleyerek zahide karşı çıkar. Bunun için rindler (âşıklar) zahid gibi tipleri tasvir ederlerken, anlayışsızlıklarını soğukluk olarak telakki ederler. Lebib, aşağıdaki beyitte bu durumu ifade ederken, bu soğuk yüzlü şeyhin zühdüne bir cemre düşerek, onu ısıtacağı inancını taşıdığını söyler:

Kırıp hevâlarını zühd-i bârid-i şeyhe
Bezimde sâki-i gül-çehre cemreler düşürür (G 46/10)
(Kurtoğlu 2004)

Aşağıdaki beyitte de Atâyî, gülün yapraklarındaki çiy (ter) ile cemre arasında bir ilişki kurmuştur. Gülün üstüne düşen damla gülün kızıl renginden dolayı bir küçük kor gibi gözüktür. Bu görünüşüyle de yapraklardaki çiğ, cemreye teşbih edilmiştir:

Varınca bâde düşdi 'aksi âbe sâyesi hâke
 'Anâsır üzre düşmiş cemre sandum verd-i gülzârı (K
 8/5) (Karaköse 1994)

Bosnalı Sabit'in Cemreviyye'si

Asıl ismi Alâaddin olan Sabit, Bosna'nın Uziçe kasabasında doğdu. Doğum tarihi tam belli olmamasına rağmen 1650'den önce olamayacağı tahmin edilmektedir (Karacan 1991: 1). Sâbit, ilk bilgilerini memleketinin sayılı bilginlerinden Müftü Halil Efendi'den aldıktan sonra öğrenimini ilerletmek için İstanbul'a gelerek Kapudan-ı Derya Seyidzâde Mehmed Paşa'nın himayesine girdi. 1678'de mülazım olan Sâbit, daha sonra Kadılığı seçmiş ve Çorlu, Burgaz, Kefe ve Yanya gibi kazalarda kadılık yaptı.

1700 yılında Bosna kadılığına atanan Sâbit, burada geçirdiği sıkıntılı günlerden dolayı Konya mevleviyetine getirildi. Bu görevden azledilince 1706 yılında İstanbul'a geldi. Bir süre sonra Diyarbakır mevleviyetine getirildiyse de kısa bir süre sonra buradan da azledildi. 1712 yılında yakalandığı dizanteri hastalığından dolayı Nâbî ile aynı ay içinde vefat etti (Erkal 2009: 312).

Çağdaşları arasında Nâbî ile beraber döneminin en fazla şöhret bulan şairlerinden biri olan Sâbit, özellikle kendine has üslubu ile Divan şiirinde kendine ayrı bir yer edinmiştir. Gibb, Sâbit'in şiirlerindeki bu yeni tarzı ve edayı nükte ile bağdaştırarak Sâbit'i Türk şiirine mizah duygusunu taşıyan ilk şair olarak görür (1999: 277). Sâbit, herkesçe bilenen ifade ve tabirleri öyle açık ve mizahî bir tarzda sunar ki şiirlerini okurken tebessüm etmemek mümkün değildir. Edebiyat tarihinde başını Sâbit ve Atayî'nin çektiği *mahallî tarz*, dilde ve düşüncede tamamen yerli duygulara ve olaylara yer verme amacını gütmüştür.

Sâbit bu üslupla beraber konuşma dilini şiir dili potasında eriterek yeni bir dil ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber gündelik hayatta kullanılan ve şiir dilinde yer alması abes gibi görünen kelimeleri hiçbir sanat kaygısı gözetmeden olduğu gibi kullanmıştır (Erkal 2009: 314).

Divan'da Ali Efendi'ye sunulan ve 55 beyit olan 13. kaside, kasidenin bütün bölümlerine yer verilen bir Cemreviyye'dir. Kasidenin *teşbir* bölümünü oluşturan ilk 10 beyit ve *dua* bölümünü oluşturan son iki beyit (54-55) cemreviyye konusuna ayrılmıştır. Şair, memduh ile cemre konusu arasında ilgi kurarak eserini tamamlamıştır. Kaside, *teşbipten*

sonra *girizgâh* (11), *medhiye* (12-39), *fahriyye* (40-52), ve *dua* (53-55) bölümlerinden oluşmuştur (Karacan 1991: 204).

Berây-ı Paşmakcızâde Es-Seyyid Ali Efendi

Dil âteş-i muhabbet ile feyz-i âb olur

Deryâ gibi cemrede pür âb u tâb olur (1)

“Gönül, cemre zamanında suyu ısınıp coşan deniz gibi, sevgi ateşiyle dolup taşar.”

Cemre, tabiatta baharın ilk müjdecisidir. Bahar mevsimiyle birlikte havaların ısınması sonucu karlar erir ve önce dereler sonra da deniz taşmaya başlar. Derelerin (doğal olarak denizlerin) ana sermayesi kar, yani sudur. Gönülün ana sermayesi ise aşktır. Bahar ayıyla beraber gönüldeki aşk da depreşerek coşmaya başlar. Gönüldeki küllenmiş aşk duygusunu tekrar alevlendiren yegâne unsur bahar ayıyla beraber tabiatın canlanması, renklenmesi olarak düşünülmüştür. Birinci mısradaki soyut düşünce ikinci mısradaki somut bir olayla pekiştirilmiştir.

Nîl-i hevâya düşdi bugün nokta cemreden

Şimden gerü serâb-ı muhabbet şarâb olur (2)

“Bugün cemreden mavi gökyüzüne bir katre düştü, sevgi hayali bundan sonra şarap gibi haz verici olur.”

“Atmosferde ışık ışınlarının kırılmasından doğan ve çöllerde kolaylıkla gözlemi yapılabilen göz yanılması” (TDK 2010: 2068) anlamında kullanılan serap, divan şiirinde gerçekleşmesi imkansız istek ve arzular bu kelime ile ifade edilir. Serap görmek, su görmektir. Serap olayı çöllerde yaşandığı için, çölde susuz kalan canlının vücudu su kaybeder. Dolayısıyla da suya her zamankinden daha fazla gereksinim duyar. Çöllerde suyun serap olarak görülmesi vücudun suya olan aşırı ihtiyacındandır. Şair, bu beyitte gerçekleşmesi imkânsız olan arzu ve isteklerin cemre sayesinde gerçekleştiğini vurgularken, yine soyut-somut ilişkisinden yola çıkıyor. Soyut olan serap, cemre vasıtasıyla somutlaşarak şaraba dönüşüyor. Şarap isteğin ve hazzın dolayısıyla aşkın sembolüdür. Ayrıca rengi itibarıyla de ateşi, koru yani cemreyi andırır.

Yah-beste mey ki pâre-i yâkût-ı sürh idi

Te’sîr-i cemreden yine la’l-i müzâb olur (3)

“Kızıl yakut parçasına dönüşmüş buzlu şarap, cemrenin etkisiyle kızıl eriyik halindeki şarap olur.”

Buz genel yapısıyla renksizdir. Cemre buz kütesine düştüğü zaman, buz kütesi kıvıla dönüşür. Kor halindeki cemre ısıyla buzu eriterek kıvıl küteleyi, kıvıl eriyik haline gelir. Bu görüntü de rengi itibariyle şarabı andırır. Şarap, bir önceki beyitte de ifade ettiğimiz gibi yaşamı, canlılığı ve aşkı; buz ise ölümü sembolize eder. Buzun erimesi tabiatın üstündeki o ölü toprağın kalkarak dirilmesi demektir. Bahar ayları ile beraber insanların gönlü de açılınca akla ilk olarak şarap gelir. Aslında şarap burada gönlün şenlenmesi, arzu ve isteklerine kavuşması anlamında kullanılmıştır.

Da'vâ-yı imtizâcına berf ile cemrenün

Âteşle penbe kıssası faslû'l-hitâb olur (4)

“Kar ile cemrenin uyuşmazlık davası bahar mevsiminin ateşle pamuk hikâyesine döner.”

Kar ile cemre varlık itibariyle zıt iki kutupturlar. Birinin olduğu yerde diğere yer yoktur. Biri sıcak, diğeri soğuktur. Alegorik olarak iki düşmanı sembolize ederler. Divan şiirinde bu türden alegorik zıtlıklarla sık sık karşılaşırız. Mesela, rind ile zahidin, beng ile badenin, kış ile baharın, ay ile güneşin, ruh ile nefsin, âşık ile rakibin çekişmesini anlatan mesnevi ya da diğere nazım şekilleriyle yazılmış eser bulunmaktadır. Şair bu zıt kutupların çekişmesini bir hikâye tadında, ‘ateş ile penbe’ kıssası şeklinde isimlendirerek zıt ikililer arasındaki mücadeleye gönderme yapmak istemiştir. Şair, ‘uyuşmazlık davası’ ifadesiyle de çatışma durumunu belirtmiştir.

Penbe, Farsça bir kelime olup “*pamuk*” (Kanar 2011: 351) anlamındadır. Divan şiirinde şekli ve rengi itibariyle ‘kar’ mazmunu içinde yer alır. Bu beyitte ateş cemreyi, penbe de karı, dolaylı olarak da bahar ile kışın çekişmesini sembolize eder. Şair leff ü neş sanatıyla da berf-penbe, cemre-ateş, ilişkisini anlam bağlantılarını kurmuştur.

Bir hamlesine tâb-ver olmaz erir gider

Dîv-i sefîd-i berfe de cemre şihâb olur (5)

“Cemre kor halinde kayan bir yıldız olur da beyaz kar dev bir saldırısına bile güç yetiremez.”

Şair bir üst beyitte ismini verdiği kıssanın konusuna girerek kişileştirme yoluyla tabiatın karın erime olayını bir savaş mazmunu içerisinde anlatmıştır. Buna göre kar bir dev, cemre de bir ateş parçasıdır. Beyaz dev olan kar, ateş parçasının bir hamlesiyle bütün gücünü ve ihtişamını kaybederek erir ve dev bir su kütesine dönüşür. Savaşı da ateş

parçası kazanır. Tabiatı, beyaz devin tahakkümünden kurtararak, özgürlüğü ve yaşamı onlara geri verir.

Bahar ile kış arasındaki savaş Divan şiirinde geleneksel bir tasavvurdur. Divan şairleri bu savaşı tasvir ederken, bir nakkaş gibi en ince ayrıntılarına kadar iner ve isimlerini vererek söz ederler (Ayvazoğlu 1992: 28). Bursalı Lami’i Çelebi’nin müstakil olarak kaleme aldığı “*Münâzâra-i Sultân-ı Bahâr bâ Şehriyâr-ı Şitâ*” isimli eseri alegorik tarzda işlenen bir bahar-kış savaşını anlatan önemli bir eserdir. Eserde, Uludağ’ın tepesini ele geçiren olan Kış hükümdarı her yeri yağmalar, zulme başlar. Tabiat halkı kıtlıktan ve fukaralıktan perişan bir haldedir. Bu sıralar sahil kenarlarına yerleşen Bahar sultanı zulmü duyunca, kış sultanına mektup göndererek bir an önce başını alıp gitmesini söyler. Kış buna öfkelenir ve ordularını toplar. Bu durumdan haberdar olan Bahar da ordusunu toplayarak kış sultanının üzerine yürür. Amansız bir savaşın ardından Bahar sultanı kışın ordusunu dağıtır ve kış sultanını ülkesinden çıkarır (Kızıltunç 2005: 35).

Halk kültüründe cemre, gökyüzünden düşen simgesel bir unsur olarak algılanmasından olmasından dolayı şair de bu simgeselliği gökyüzünden kayan bir yıldız şeklinde müşahhaslaştırmıştır. Yıldızdaki ışık kütesini kor, ateş parçası olarak yorumlamıştır.

Kalmaz bu feyz-i cemre ile nev-bahâra dek
Her nahl-i köhne tâze ve her şeyh şâb olur (6)

“İlkbahara kalmaz cemrenin bu harareti ile her kuru fidan canlanır, her yaşlı gençleşir.”

Bahar ile kışın arasındaki amansız savaşı galip gelen baharın zaferinin ilk müjdeleyicisi cemre oluyor. Cemrenin getirmiş olduğu bu müjdeli haber ile beraber tabiattaki varlıklar tekrar canlanmaya, hayata merhaba demeye başlıyorlar. Yaşlıların gençleşmesi, eski fidanların tazelenmesi imgesi, yaşamın kış gelmeden önceki haline yeniden dönmesi anlamını ifade etmektedir.

Düşdükçe cemre micmere-i gonca-i güle
Nükheth şemîm-i anber ü şebnem gül-âb olur (7)

“Cemre ateşi gül goncasının kâsesine düştükçe, kokusu anbere; çiğ, gül kokulu suya dönüşür.”

Cemre, bu beyitte su damlasına, gülün kokusu da anbere teşbih edilmiştir. Baharın ilk günleriyle beraber gül fidanları tomurcuklanmaya başlar. Sabahın ilk saatlerinde goncanın üstüne düşen çiğ damlaları, gülün

tomurcuğundan yayılan kokusuyla bütünleşince gül suyunu andırır. Tabiat, gül kokusuyla kokmaya başlar.

Anber, Hind denizlerinde yaşayan bir çeşit adabalığından elde edilen yumuşak, yapışkan ve kara renkte, güzel kokulu bir maddedir. Ur olup bu balık tarafından dışarı atılır, su üzerinde parça parça yüzer vaziyette veya sahile vurmuş olarak bulunur (Pala 2013: 23). Divan şairleri anberden k okusu ve rengi münasebetiyle bahsederler. Anber-i naf denilen bir türü yakılmak suretiyle etrafa koku yaymasından dolayı, micmer ve buhur ile birlikte tenasüp yoluyla anılır. Sabit de bu beyitte '*micmere-i gonca*' terkihiyle anberin bu özelliğini de belirtmek istemiştir. Çünkü anberin kokusunun yayılması için micmer (kâse)nin içindeki anberin yakılması gerekmektedir. Bunun için ateş lazımdır. O ateş de cemredir.

Cemreyle hâb-gâhına âteş bıraktı gül
Bülbül döne döne ocağında kebâb olur (8)

"Gül, cemreyle yatak odasına ateş düşürdü; bülbül de evinde yandı, döndü kebab oldu."

Tasavvuftaki kor ve ateş kavramları; temizlenmeyi ve yeniden doğuşu ve aşkın yakıcılığı gibi mecazi anlamlarda da kullanılmaktadır. Aşk ve ateş hem tasavvufi literatürde hem de divan şiirinde birbirlerinin anlamlarını bütünleyen bir mazmun olmuşlardır. 'Aşk ateşi' deyimini de bu bütünlüğün bir sonucu olarak doğmuştur. Divan şiirinde ateş, âşığın içinde bulunduğu aşkın ıstırabıdır. Sevgilisine duyduğu özlem ve hasret de ateş şeklinde kendini gösterir. Ateş gözde tutuşur ve gönülde alevlenir. Sevgilinin dudağı ve yanağı ile şarap renk itibarıyla ateşe teşbih edilir.

Şair, bu beyitte alegorik bir aşk hikâyesi olan '*gül ü bülbül*'e telmih yoluyla bir atıfta bulunarak, bahar mevsimiyle beraber aşk duygularının da tekrar canlandığını ifade etmeye çalışmıştır. Klasik şiirde aşk da ıstırap ve acıdan başka bir şey değildir. Renginden dolayı cemreye teşbih edilen gül ortaya çıkınca bülbülün dertleri de tekrar depreşiyor ve figânlar etmeye başlıyor. Sabit buradaki soyut aşk mazmununu somut bir olayla okuyucularına anlatarak, sanatını göstermeye çalışmıştır. Ateş üzerinde döndürülerek pişirilen kebab olayını, bülbülün ateşte yanması şeklinde kurgulamıştır. Şair beytin genelinde, bahar aylarının gelmesiyle beraber insanlardaki aşk duygusunun canlanmasına sebep olduğu anlamı hâkimdir.

Âlemde lutf-ı cemreyi murg-ı çemen bilür
Âteş düşer derûnuna pür ıztırâb olur (9)

“Bu dünyada cemrenin lutfunu bahçe kuşları bilir; içlerine ateş düşer acıyla kıvranırlar.”

Lutf, ‘iyi muamele, iyilik, bağış’ anlamının yanında ‘hoşluk, güzellik’ (Devellioğlu 2013: 637) anlamına da sahiptir. Divan şiirinde sevgilinin aşığa kaşı gösterdiği en küçük, en basit bir iyilik bir lutf olarak kabul edilir. Aşığın sevgiliden beklediği bu lutf ise sevgilinin yüzünü göstermesidir. Beyitte geçen ‘*luf-ı cemre*’de kinayeli anlatım söz konusudur. Cemre doğa için bir canlanma, bir lutfdur. Bahar mevsimi bir aşk mevsimi olması, aşkın depresmesi, acıların yeniden ortaya çıkması demektir. Bu sebeple kuşların (burada kast edilen kuş bülbül) içi ıstırapla doluyor. Kuşların içine düşen o ateşi yakansa cemredir.

Cemrenin ‘kor, ateş’ anlamı burada aşk ateşini yakan unsur olarak tasavvur ediliyor. Cemrenin yüreklere düşürdüğü bu aşk ateşiyle beraber, yanma, acı ve ıstırap gönüllerde hâsıl olur. Ama âşık için bu ıstırap ve acı bir işkence değil bir lütufdur. Âşıklar o ıstırapın yürekte yeniden hissedilmesini sabırsızlıkla beklerler. Çünkü âşığın varlığının yegâne unsuru bu ıstıraplardır. ıstırap var oldukça aşk var olacaktır. Burada kuş (bülbül) kişileştirme yoluyla âşığın durumunu simgelemektedir.

Âlem ısındı cemreyle zîrâ merâhimi

Eltâf-ı gavs-i ahd gibi bî-hesâb olur (10)

“Cemreyle her varlığın kanı ısındı. Çünkü o, dönemin kutbu gibi sonsuz iyilikler bağışlar.”

‘Yardımcı, imdada yetişen, kutup olan’ (Devellioğlu 2013: 321) anlamına sahip olan gavs, tasavvufta Allah’ın velileri, uluları için kullanılan bir sözdür. Buna göre gavs her asırda bir tane olur (Pala 2013: 163). Sufiler darda ve sıkışık durumda kaldıkları zaman ‘*yetiş yâ Gavs!*’, ‘*meded yâ Gavs!*’ diye feryâd eder ve kutbun manevi himayesine iltica ederler (Uludağ 1995: 201). Âlem (dünyadaki bütün canlı varlıklar) kış zulmünden usanmışlar ve sufi bir edayla gavs’tan imdad dilemişlerdir. Bu manayla cemre teşbih yoluyla zamanın gavsı olarak düşünülmüştür. Cemre de bu imdada kulak kesilerek âlemi bu zulmden kurtarmış, beraberinde de tabiata, canlılara sonsuz bir ihşanda bulunmuştur.

Beyitte geçen ‘*âlem ısındı*’ ifadesi tevriyeli kullanılmıştır. Cemre ile beraber dünyanın ısınması, sıcaklığının artması; diğer anlamda ise âlem ile cemre arasında sıcak bir ilişkinin ilk adımlarının atıldığı şeklindedir. ‘Kanı kaynamak, kanı ısınmak’ gibi deyimlerde ifade edilen anlam verilmek istenmiştir.

Tâ cemre ile her sene bu merkez-i zemîn
Mânende-i behişt-i berîn müstetâb olur (54)

“Her yıl cemrenin gelişiyile beraber yeryüzünün merkezi o yüce cennetin bir benzeri gibi güzelliklerle dolar.”

Sâbit, kasidesinin bu dua bölümünü cemre düşmesiyle beraber tabiattaki değişimi yeniden hatırlatarak, tabiatın kazandığı yeni görüntünün güzelliğini ve canlılığını cennetle eşdeğerde tutar.

Düşsün kulûba cemre-i mihr ü muhabbeti
Bu vakt-i pür safâda bu hâhiş savâb olur (55)

“Sevgi ve ışığın cemresi kalplere düşsün; bu saflık ve temizlik zamanında bu en uygun bir dilek olur.”

İnسانın içinde şekillenen duygular yere ve zamana göre farklılık arz ederler. Mesela kış aylarında insanın içini bir hüznün, karamsarlık, ümitsizlik, yalnızlık, soğukluk vb duygular kaplar. Yaşama, umuda, sevince, mutluluğa dair duygular birden gidiverir. Bahar mevsimi ile beraber, tabiatın şekil değiştirmesi ile beraber insandaki bazı duygular da şekil değiştirir. Hüznün yerini mutluluk, karamsarlığın yerini umut, sevinç gibi duygular alır. İnsanda olması istenilen ya da umut edilen duylar da bunlardır. Şair de bu temennilerle şiirine son veriyor.

SONUÇ

Arapça kökenli bir kelime olan “cemre”, “kor, ateş” manasına geldiğinden bir kor ateşin sıcaklığının (yani baharın gelişiyile birlikte dünyaya daha kuvvetli gelen güneş ışınlarının) hava, su ve toprağa etki etmesiyle ısınmanın gerçekleşmesi kastedilir. Bu etki için “düşmek” fiili kullanılmıştır. Dolayısıyla “Cemre düştü mü?,”Cemre düştü!” gibi benzetmeler halkımız arasında yaygındır. Cemrelerin sona erip toprağın canlanmaya başlaması bir bahar bayramı olarak kutlanmıştır. Bilindiği gibi cemrelerden ilki havaya, ikicisi suya, üçüncüsü ise toprağa düşmektedir. Halk düşüncesine göre her cemrenin düşüşüyle birlikte hava, su ve toprak ısınmaktadır.

Divan şiirinde daha çok, küçük bir kor parçası şekliyle ve yakıcılığıyla şiirlerde konu edilen cemreye, diğer mevsim ve tabiat unsurlarına göre daha az yer verilmiş, şairlerce pek rağbet görmemiştir. Bu türde kaside nazım şekliyle yazılan ve şu ana kadar tespit edilebilen tek örneği Bosnalı Sâbit'in ‘cemre’ konulu kasidesidir. Şair bu şiirinde cemrenin ilk önce anlamından yola çıkarak, tabiattaki değişimleri

anlatmış, sonraki beyitlerde ise cemreyi soyut bir kavram olarak gönüllere düşen bir ateş şeklinde mazmunlaştırarak, cemrenin kullanım alanını biraz daha genişletmiştir.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Metin (2006), *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası*, Fenomen Yay., Erzurum.
- ARAS, M. Özgü, (1993), “Cemre”, *DİA*, C.7, İstanbul 1993, s.340.
- ATALAY, Besim (1985), *Divanu Lûgat-it-Türk Tercümesi I*, TDK Yay., Ankara.
- AYAN, Dursun (2007), “Astronomik Düzenlilikten Sosyo-Matematik Uyulaşma Takvim”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları IX/1-2*, s.231.
- AYVAZOĞLU, Beşir (1992), *Güller Kitabı*, Ötüken Yay., İstanbul.
- BEYDİLİ, Celal (2005), *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, (çev.Eren Ercan), Yurt Yay., Ankara.
- BOYRAZ, Şeref (2006), *Fal Kitabı, Melhemeler ve Türk Halk Kültürü*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- CLAUSON, S. Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, At The Clarendon Press, Oxford.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2013), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 30. Bs., Aydın Kitabevi, İstanbul.
- DURBİLMEZ, Bayram (2008), “*Nahçıvan Türk Halk İnanışlarında Mitolojik Sayılar*”, *Turkish Studies S. 3/7*, , s.344.
- Ebu Reyhan El-Biruni (2011), *Maziden Kalanlar (El-Âsâr el-Bâkiye)*, (çev. Ahsen Batur), İstanbul.
- ECE, Selami (2012), *Hüsnüne Aşk Olsun*, Fenomen Yay., Erzurum.
- EKİNCİ, E. Buğra (2014), “*Cemre Düştü Duydunuz mu?*”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/527137.aspx> (20.08.2014).
- ERKAL, Abdülkadir (2009), *Divan Şiiri Poetikası (17. Yüzyıl)*, Birleşik Yay., Ankara.
- Fıtnat Hanım (1286), *Divân-ı Fıtnat*, Tasvir-i Efkâr Matbaası, İstanbul.
- GİBB, E. Wilkinson (1999), *Osmanlı Şiir Tarihi*, (çev. Ali Çavuşoğlu), 2 C., Akçağ. Yay., Ankara.

- KANAR, Mehmet (2011), *Farsça-Türkçe/Türkçe-Farsça Sözlük*, Say Yay., İstanbul.
- KARACAN, Turgut (1991), *Bosnalı Alaeddin Sâbit, Divan*, Cumhuriyet Üni. Yay. Sivas.
- KARAKÖSE, Saadet (194), *Nev'izâde Atâyi Divanı*, İnönü Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Doktora Tezi, Malatya.
- KARAKURT, Deniz (2011), *Türk Söylence Sözlüğü*, e-kitap; <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/0/00/TurkSoylenceSozlugu.pdf>.
- KIZILTUNÇ, Recai (2005), *Bursalı Lami-i Çelebi'nin Münazara`i Sultanı-Bahar Ba-Şehriyar- Şita eseri (inceleme-edisyon kritikli metin)*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Doktora Tezi, Erzurum.
- KURTOĞLU, Orhan (2004), *Lebib Divanı (Tenkitli Metin)*, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Doktora Tezi, Ankara.
- MACİT, Muhsin (1997), *Nedim Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- MERMER, Ahmet (1997), *Karamanlı Aynî ve Divanı*, Akçağ Yay., Ankara.
- OKÇU, Naci (2011), *Şeyh Gâlib Divanı –Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umumi Tahlili-*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.
- ÖZDEMİR, Nebi (2006), “Yeni/lenmek ve Nevruz”, *Milli Folklor*, S.69, (s.15-27) Ankara.
- PALA, İskender (2013), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., 23. Baskı, İstanbul.
- ŞENGÜN, Necdet (2006), *Nazir İbrahim ve Divanı*, Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Doktora Tezi, İzmir.
- Şeref Hanım (1284), *Divan-ı Şeref Hanım*, Matbaa-i Amire, İstanbul.
- TDK (2010), *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara.
- TERZİ, Mehmet (1994), *Yazıcı Salih (Selahaddin), Kitabü'ş-Şemsiyye (Melhame-i Şemsiyye)-Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini-*, İnönü Üniv., Sosyal Bilimler Enst. Doktora Tezi, Malatya.
- TULUM, Mertol-TANYERİ, M. Ali (1977), *Nev'izâde Atâyi Divanı*, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman (1995), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul.
- YELTEN, Muhammet (1999), *Nev'izâde Atayî. Sohbetü'l-ebkâr*, İstanbul Üniv. Edb Fak. Yay., İstanbul.
- YOLCU, M. İsmet (1996), *Arapça-Türkçe Örnek Sözlük*, Eğitim-San, Ankara.